

Nr 219

Av fru Segerstedt Wiberg, om översyn av lagstiftningen om förtal.

(Lika lydande med motion nr 287 i Andra kammaren)

Vid årsskiftet trädde den nya brottsbalken i kraft och därmed också 5 kap. som handlar om ärekränkingsbrotten. Genom senare grundlagsändringar har under april 1965 också tryckfrihetsförordningens regler om ärekränkning ändrats till överensstämmelse med brottsbalkens motsvarande bestämmelser.

Enligt huvudregeln i 5 kap. brottsbalken gör sig den, som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller som eljest lämnar uppgift vilken är ägnad att utsätta någon för andras missaktning, skyldig till förtal. Innebörden av denna regel är att det i princip icke är tillåtet att omtala att en person begått en brottslig gärning eller över huvud taget uttala något om en annan som kan anses såsom klandervärd för denne eller som kan nedsätta honom i andras aktning. Denna regel går uppenbarligen mycket långt och kan självfallet inte upprätthållas utan inskränkningar. I lagrummet har också i ett andra stycke intagits regler, enligt vilka den som gjort ett uttalande, som i och för sig innebär förtal enligt vad nyss sagts, kan undgå ansvar. Därvid måste två förutsättningar vara uppfyllda. Dels måste den som har lämnat förtalsuppgiften kunna visa att uppgiften är sann eller att han hade skälig grund för den, dels skall omständigheterna ha varit sådana att det var försvarligt att lämna den ifrågavarande uppgiften.

Dessa undantagsbestämmelser ställer stora krav på den som deltar i den allmänna debatten. Lagen övervältrar hela bevisbördan för en uppgifts sanningsenlighet på den som vidarebefordrar den ofördelaktiga uppgiften. Vidare har lagstiftaren mycket vagt uttalat sig om i vilka situationer det är försvarligt att vidarebefordra en ostridigt riktig uppgift, vilken är ofördelaktig för annan person. I princip är det sålunda tryggast att icke säga annat än gott om sina medmänniskor. En nyhet i lagstiftningen är att dessa för opinionsbildningen stränga regler utsträcker att gälla också beträffande avlidna personer, vilkas ära tidigare ej varit skyddad.

Lagstiftningen har som nämnts icke varit i kraft under någon längre tid, men redan under den tid som den tillämpats har förekommit fall, som visar att de nya bestämmelserna kan på ett betänkligt sätt inkräkta på den fria opinionsbildningen. Uppenbarligen är det inte möjligt att i en fri debatt i ett demokratiskt samhälle endast uttala sådant som är fördelaktigt eller neutralt om andra. Även uppgifter som kan verka nedsättande för aktningen

för en person i andras ögon kan framkomma. I många lägen är det därvid ögörligt att klart kunna styrka uppgiftens riktighet. Särskilt gäller detta omdömen av mera generell art. Beträffande avlidna kan det ofta vara teoretiskt omöjligt att visa sanningshalten av en uppgift. I åtskilliga situationer måste det vara tillåtet att kunna framkasta hypoteser om ett händelseförlopp som kan ställa enskild, död eller levande, i en mindre fördelaktig dager. Inte minst i vetenskapliga sammanhang måste sådana lägen uppkomma.

Att döma av de rättsfall som förekommit synes förtalsbestämmelsen uppfattas mycket strikt. Ett uppgiftslämnande i lagens mening synes föreligga även i fall då gärningsmannen endast refererar vad någon annan sagt. Även i den situationen att till ett sådant uppgiftslämnande omedelbart fogas ett vederläggande föreligger förtalsbrott. Den omständigheten att uppgiften omnämns — låt vara med ett avståndstagande — är i och för sig tillräcklig för att grunda ansvar för förtal. Dras konsekvensen härav ut vidare blir exempelvis ett återgivande av en åklagares ansvarstalan för viss brottslig gärning förtal, även om gärningsmannen i samma andedrag omedelbart tillägger att domstolen frikände vederbörande från den åtalade gärning som omnämns.

Bestämmelserna om åtal kan på detta sätt komma att lägga hämsko på både nyhetsförmedling och opinionsbildning. Uppgifter, som i och för sig cirkulerar, kan sålunda icke offentligen framtagas och dementeras utan risk för den som förfar sålunda att bli åtalad för förtal. En lagstiftning som har sådana konsekvenser synes böra något jämkas.

Måhända kan invändas att det är alltför tidigt att redan nu upptaga dessa lagregler, som endast varit i kraft under en kort tid, till revision. Emellertid har Kungl. Maj:t redan låtit tillsätta en kommitté för en översyn av lagstiftningen om yttrande- och tryckfriheten, åsyftande en revision av andra av brottsbalkens helt nyligen ikraftträdde bestämmelser. Enligt direktiven för denna utredning åsyftar denna visserligen endast vissa bestämda lagrum i brottsbalken, bl. a. de som handlar om uppvigling och brott mot trosfrid. Emellertid synes ligga nära till hands i detta sammanhang att denna kommitté får i uppdrag att också upptaga frågan om en översyn av bestämmelserna om förtal, vilka på olika sätt nära sammanhänger med de regler som kommittén redan har att behandla.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville utvidga det uppdrag, som givits kommittén för lagstiftning om yttrande- och tryckfrihet att överse lagstiftningen på detta område i vissa hänseenden, till att omfatta även förtalsbestämmelserna, i den mån dessa innefattar med hänsyn till nyhetsförmedling och opinionsbildning otillbörliga inskränkningar av yttrandefriheten.

Stockholm den 25 januari 1966

Ingrid Segerstedt Wiberg